ПРОБЛЕМИ СЛОВ'ЯНОЗНАВСТВА *PROBL. SLAVONIC STUD.*
2009. Вип. 58. С. 176–183. *2009. Vol. 58. P. 176–183.*

УДК 811.162.1'373.7.001.895

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ МОДИФІКАЦІЇ З ДОДАВАННЯМ КОМПОНЕНТІВ – ФУНКЦІЇ В ПОЛЬСЬКІЙ МОЛОДІЖНІЙ ПРОЗІ

Юлія ДІЛЬНА

Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, Львів, 79000, e-mail: dilna_julia@ukr.net
Кафедра польської філології

У статті досліджено типи та функції фразеологічних модифікацій із додаванням компонента в польській молодіжній прозі. Дано класифікацію фразеологічних розширювачів з огляду на їх позицію в межах нормативної ФО, а також з огляду на синтаксичну функцію, яку вони виконують. Встановлено, що автори молодіжних повістей найчастіше вдаються до розширень дієслівних фразеологізмів (90%). Найчисленнішу групу становлять інтерпозитивні розширення з допомогою означень. Обставини та додатки частіше перебувають у препозиції або постпозиції. Функції фразеологічних модифікацій із додаванням компонентів полягають у конкретизації, уточненні або підсиленні значення ФО, що дає авторові змогу наблизити фразеологізм до контексту, виразніше описати певну ситуацію чи охарактеризувати персонаж.

Ключові слова: фразеологізм (ФО), фразеологічна модифікація, фразеологічний розширювач, препозитивне, інтерпозитивне, постпозитивне розширення ФО.

Зміна традиційної структури фразеологічної одиниці (ФО) з метою семантико-стилістичного оновлення, експресивного увиразнення чи конкретизації висловлювання – це один із прийомів, до якого нерідко вдаються автори польських молодіжних повістей. Вибір об'єкта нашого дослідження – фразеологічних модифікацій із додаванням компонента – не випадковий. Саме цей тип структурно-семантичного перетворення ФО, а також заміна компонентів фразеологізму, становить найчисленнішу групу фразеологічних інновацій у польських творах, що стали джерелом матеріалу для аналізу. Корпус фразеологічних модифікацій з додаванням компонента (понад 100 одиниць), приклади з якого використані в цій статті, укладено на основі молодіжних повістей Данути Ноцинської ("Блондинка морального неспокою"[1] – BMN[2], "Гормон нещастя"[3] – HN), Йоанни Фабіцької ("Шалене життя Рудольфа"[4] – SŻR, "Свинячим підтюпцем"[5] – ŚT), Домініки

[1] *Noszczyńska D.* Blondynka moralnego niepokoju. Warszawa, 2007.
[2] BMN – абревіатура назви твору польською мовою ("Blondynka moralnego niepokoju"). Таким чином наводяться назви творів після кожного прикладу чи цитати (у дужках разом із номером сторінки, з котрої цей приклад чи цитату взято).
[3] *Noszczyńska D.* Hormon nieszczęścia. Warszawa, 2008.
[4] *Fabicka J.* Szalone życie Rudolfa. Warszawa, 2004.
[5] *Fabicka J.* Świńskim truchtem. Warszawa, 2006.

© Дільна Ю., 2009

Стец (“Чоловік для товариства”[6] – MT, “Жіноча інтуіція”[7] – KI) та Ізабелли Сови (“Смак свіжої малини”[8] – SŚM, “Терпкість вишні”[9] – ĆW, “Печиво з ягодами”[10] – HJ). Маємо на меті визначити найпопулярніші способи розширення традиційного складу фразеологізмів та показати функції фразеологічних модифікацій із додаванням компонента в польському художньому тексті. Для цього додані компоненти класифікуються з огляду на їх позицію в межах нормативної ФО, а також з огляду на синтаксичну функцію, яку вони виконують.

Формальне розширення усталеної структури ФО вже було предметом уваги мовознавців – на матеріалі як української (В.Білоноженко, І.Гнатюк[11], Л.Авксентьєв[12], А.Мамалига[13], О.Сербенська[14], В.Чабаненко[15]), так і польської мов (С.Бомба[16], А.Пайдзінська[17], Я.Ліберек[18], Ґ.Дзямська-Ленарт[19]). Вивчення цього мовного явища на базі художньої літератури залишається актуальним, оскільки польська молодіжна проза в аспекті фразеологічних інновацій ще не досліджена. Саме цей тип літератури дає змогу за посередництвом автора художнього тексту простежити ті процеси, що відбуваються в польській мові на сучасному етапі її розвитку.

Розширенням лексичної структури ФО вважаємо, слідом за В.Білоноженко та І.Гнатюк, такі випадки, коли в межах фразеологізму з’являються слова, що вступають у семантичні та граматичні зв’язки з його компонентами[20]. Поява фразеологізмів із доповненим лексичним складом у польських молодіжних повістях зумовлена, передусім, функціями ФО в художньому тексті. Адже в конкретному мовному оточенні словесний зміст фразеологізму іноді виявляється недостатнім для передачі потрібного значення чи відтінка значення. В результаті виникає потреба підсилити його, оптималізувати, “наблизити” до тематики твору через уточнення чи доповнення характеристики окремих його персонажів. Однак здатність різних традиційних ФО до розширення усталеної структури неоднакова.

Аналіз фразеологічного корпусу згаданих повістей дає підстави стверджувати, що переважна більшість ФО, до складу яких можуть входити нові компоненти, морфологічно

---

[6] *Stec D.* Mężczyzna do towarzystwa. Warszawa, 2004.

[7] *Stec D.* Kobieca intuicja. Warszawa, 2005.

[8] *Sowa I.* Smak świeżych malin. Warszawa, 2002.

[9] *Sowa I.* Cierpkość wiśni. Warszawa, 2002.

[10] *Sowa I.* Herbatniki z jagodami. Warszawa, 2003.

[11] *Білоноженко В., Гнатюк І.* Функціональна та лексична розробка українських фразеологізмів. Київ, 1989.

[12] *Авксентьєв Л.* Фразеология языка прозаических произведений Михаила Стельмаха: Автореф. дис. … канд. филол. наук. Харьков, 1969.

[13] *Мамалига А.* До питання про структурно-семантичні зміни фразеологізмів у мові газет (на матеріалі українських та російських газет) // Укр. мовознавство. Вип. 1. Київ, 1973. С. 72–79.

[14] *Сербенська О.* Трансформація фразеологічних одиниць у мові газети // Вісник Львів. ун-ту. Серія журналістики. 1978. Вип. 10. С. 72–77.

[15] *Чабаненко В.* Стилістичне увиразнення фразеологізмів // Українська мова та література в школі. 1981. № 9. С. 60–62.

[16] *Bąba S.* Frazeologia jako tworzywo dowcipu językowego fraszek i aforyzmów S.J. Leca // Przegląd Humanistyczny. 1979. № 9. S.91–99; *Його ж.* Zagadnienia aktualizacji frazeologizmów w języku poetyckim Józefa Barana // Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej. Wrocław, 1988. S. 34–47. *Його ж.* Żartobliwe innowacje frazeologiczne we fraszkach Lecha Konopińskiego // Rrzegląd Humanistyczny. 1978. №12. S. 113–120.

[17] *Pajdzińska A.* Frazeologizmy jako tworzywo współczesnej poezji. Lublin, 1993.

[18] *Liberek J.* Innowacje frazeologiczne w powojennej fraszce polskiej. Poznań, 1998.

[19] *Dziamska-Lenart G.* Innowacje frazeologiczne w powojennej felietonistyce polskiej. Poznań, 2004.

[20] *Білоноженко В., Гнатюк І.* Функціональна та лексична розробка українських фразеологізмів. Київ, 1989. С. 120.

співвідноситься з дієсловами (90%). За своєю структурою – це поєднання дієслова з іменником у непрямому відмінку, наприклад: *przejść przez **gęste** sito* (HJ 13) – норм. *przejść przez sito* (пройти якийсь складний відбір[*]), *spalić za sobą **wszystkie** mosty* (BMN 288) – норм. *spalić za sobą mosty* (закрити для себе дорогу назад, покінчити з чимось, з кимось назавжди), *wpaść **prosto** w czyjeś ręce* (SŻR 153) – норм. *wpaść w czyjeś ręce* (опинитися в чиємусь володінні, потрапити до когось, дістатися комусь) та ін.

Другу групу, значно менше здатну до розширення, становлять іменникові фразеологізми, наприклад: ***siedem** plag egipskich* (ĆW 22) – норм. *plaga egipska* (про щось дуже набридливе, обтяжливе), ***niekoniecznie** kamienna twarz* (BMN 200) – норм. *kamienna twarz* (обличчя, що не проявляє жодних емоцій).

Вирішальним у виборі того чи іншого фразеологізму як об'єкта розширення, на нашу думку, є наявність у ФО іменного компонента. Адже в переважній більшості випадків цей спосіб трансформації ґрунтується на додаванні означення до цього компонента, який є обов'язковим для дієслівних та іменникових фразеологізмів. За своєю традиційною структурою іменникова ФО – це поєднання іменника з прикметником-означенням (*stara mysz*, *złote myśli*, *szampańska zabawa*), тому доповнювати її ще одним означенням здебільшого нема необхідності. Саме тому розширенню підлягають переважно дієслівні фразеологізми.

Доволі нерівноцінними виявилися також групи фразеологічних модифікацій, виділені з огляду на місце розширювача ФО. Залежно від позиції, яку у фразеологізмі займають вставлені компоненти, розширення поділяються на препозитивні, інтерпозитивні та постпозитивні. У польських молодіжних повістях переважають інтерпозитивні розширення (так звані вклинювання) – 65%. Вони найчастіше виконують атрибутивну функцію, тобто, виступають означеннями до іменного компонента фразеологізму (55% інтерпозитивних розширень), конкретизуючи значення ФО, "прив'язучи" її таким чином до опису конкретної ситуації чи героя у творі: *Zuzia rzuciła mi w przelocie **jakieś nieodgadnione** spojrzenie i potupała za swoim tancerzem* (HN 142), норм. *rzucić spojrzenie* (поглянути на когось, на щось мимохідь, побіжно, поверхнево); *Bulgotanie wody w garach szybko przywróciło mnie do **mojej gospodarskiej** rzeczywistości* (BMN 228), норм. *Przywrócić do rzeczywistości* (повернути когось у реальність, вивести із мрійливого стану, глибокої задуми і т.д.); *Funkcjonariusz wytrzeszczył na mnie **swoje błękitne** oczy, po czym zmierzył mnie nimi z góry na dół* (HN 144), норм. *wytrzeszczyć na kogoś oczy* (вдивлятися в когось із цікавістю, увагою, здивуванням).

Розширення складу фразеологізму через введення до складу ФО означення з відповідним експресивним наповненням може також сприяти посиленню його значення: *Obserwując sytuację na **znacznie większym** luzie zauważyłam, że wszystkie, a przynajmniej spora większość nauczycielek zabiega o prywatne względy dyrektora* (HN 129), норм. *być na luzie* (бути розслабленим, розв'язаним, впевненим у собі, поводитися вільно); – *Spaliłaś właśnie za sobą **wszystkie** mosty, i stoisz nad brzegiem niewiadomo czego. I to dla ciebie nie jest czas? Aż się prosi, żeby zacząć budować coś nowego – rzuciła metaforą* (BMN 228), норм. *spalić za sobą mosty* (закрити для себе дорогу назад, покінчити з чимось, з кимось назавжди); *– Powinienem cię przeprosić? – spytał niepewnie. – Nie, no coś ty – westchnęłam. – To ja powinnam ciebie. Wpuściłam cię w **niezłe** maliny* (BMN 365), норм. *wpuścić kogo w maliny* (свідомо ввести когось в оману, наражаючи на неприємності).

---

[*] Значення фразеологізмів подаємо за: Słownik frazeologiczny PWN / Pod red. A. Kłosińskiej. Warszawa, 2005.

За допомогою інтерпозитивного означення автори вносять у значення ФО відтінок оцінювання, передають ставлення до того чи іншого персонажа, наприклад: *Bo panna Malwina, zdolna taka, oczko* ***takie cacane*** *w głowie mamusi i jedyna spadkobierczyni całej jej foto-fortuny została porwana!* (BMN 8), норм. *być oczkiem w (czyjejś) głowie* (бути чиїмось улюбленцем, об'єктом турботи й опіки).

Як бачимо, розширення фразеологізму з метою конкретизації або інтенсифікації його значення може поєднуватися з іншими способами трансформації ФО. Приклади таких глибоко модифікованих фразеологізмів рідко трапляються на сторінках польських молодіжних повістей, а виявлені інновації вказують на те, що розширення компонентного складу ФО найчастіше супроводжується заміною одного з її компонентів. Унаслідок подвійної модифікації значення фразеологізму зазнає змін різного характеру:

– посилення через додавання інтерпозитивного означення (означень) до іменного компонента ФО (при цьому заміна певного іменного компонента на елемент того самого семантичного поля на значення фразеологізму не впливає), наприклад: *Tak bardzo pani dziękuję... tak, zdjęła nam pani z ramion* ***wielki*** *ciężar* (ŚT 55), норм. *zdjąć komuś ciężar z piersi* (позбавити когось турбот, виручити в чомусь); – *Wykreśliłam guru z mojego życia raz na zawsze – oznajmiła, a nam wszystkim spadły z piersi* ***ogromne ołowiane*** *bryły* (ĆW 99), норм. *kamień spadł komuś z serca* (хтось позбувся турбот, неприємностей, відчув спокій, внутрішнє полегшення);

– подвійного посилення через заміну нейтрального головного компонента фразеологізму на компонент з вищим рівнем насичення ознаки, а також через додавання інтерпозитивного означення до іменного компонента ФО, наприклад: – *Czekaj ty, pogadamy w domu – warknęła Wanda, purpurowa, jak* ***rozwcieczony*** *indor* (HJ 222), норм. *czerwony jak indor* (червоний від люті);

– зміни через заміну головного дієслівного компонента фразеологізму на антонім та посилення через додавання інтерпозитивного означення до іменного компонента, наприклад: *Serce ścisnęło mi się tak mocno, że straciłem* ***cały*** *fason i łzy spłynęły mi po policzkach* (ŚT 55), норм. *mieć (trzymać) fason* (панувати над собою у важких ситуаціях, проявляти впевненість у собі, в т.ч. виразом обличчя).

Таким чином, у всіх наведених прикладах додаткові компоненти фразеологізмів надали більшої інтенсивності їхнім значенням, на відміну від компонентів-замінників, які по-різному вплинули на значення ФО. Таку ж функцію посилення значення виконує додане інтерпозитивне означення в межах скороченого фразеологізму в контексті, наприклад: *Ciekawa koncepcja, musimy nad nią popracować. W przyszłym tygodniu, bo dziś mam* ***straszny*** *młyn* (SŚM 38), норм. *mieć młyn w głowie* (бути розгубленим, незібраним з думками внаслідок розумового перевантаження). Натомість, в іншому творі натрапляємо на фразеологічний натяк, значення якого авторка уточнює з допомогою двох означень і який плавно переходить у фразеологічну метафору[*], наприклад: *Nocą* ***każdy czarny*** *kot w worku jest piękny – zapędziłam się w swoim wywodzie. – Ale jak ten worek*

---

[*] Терміни "фразеологічний натяк" та "фразеологічна метафора" при класифікації фразеологічних модифікацій використовують мовознавці В. Білоноженко та І. Гнатюк. Фразеологічний натяк "не є частиною фразеологізму (у тому числі і найкоротшою): це згадка про якусь фразеологічну одиницю, іноді її назва одним словом, натяк на відомий носіям мови фразеологізм" (*Білоноженко В., Гнатюк І.* Функціональна та лексична розробка українських фразеологізмів. С. 135). Фразеологічна метафора дещо відрізняється від розширення ФО і передбачає довільний розвиток метафоричного образу, закладеного в ФО: "на відміну від поширення ФО, розгорнута метафора не призводить до семантизації компонентів, тому в даному випадку не доводиться говорити про якийсь окремий компонент, що зазнає поширення" (*Білоноженко В., Гнатюк І.* Функціональна та лексична розробка українських фразеологізмів. С. 128).

z niego zedrzeć, to różnie bywa (HN 141), норм *kupić kota w worku* (купити щось, не дивлячись, не перевіряючи).

Однак не всі фразеологічні розширення в польських молодіжних повістях є обґрунтованими. Деякі з виявлених атрибутивних вклинювань не виконують жодної функції і, відповідно, на значення ФО не впливають. Це стосується, передусім, компонентів-розширювачів, що дублюють значення фразеологізму, наприклад: *Chryste, nienawidziłam Ani Robotek bardziej niż Marasa, byczego karku i czegokolwiek na świecie. Ponieważ miała serce* ***twarde*** *jak głaz* (MT 131), норм. *mieć serce jak głaz* (бути байдужим, невразливим, особливо на нещастя інших). Не вносить жодних змін у значення ФО і вставна конструкція в такому контексті: *Okazało się jednak, że Jacuś ma* ***tak zwany*** *łeb na karku i dość szybko dorobił się więcej niż sporej fortuny* (BMN 12), норм. *mieć łeb na karku* (бути розумним, кмітливим, уміти дати собі раду в житті).

Трапляються, хоч і рідше, випадки інтерпозитивного розширення ФО обставинами (30% вклинювань) та додатками (15% вклинювань).

У ролі обставин-розширювачів виступають переважно обставини способу дії, що мають на меті уточнити, деталізувати традиційне значення фразеологізму, наприклад: *Toteż marnie bym wyszła na tym biznesie, jak na reszcie spraw mojego życia, i oddałabym* ***cichutko*** *ducha* (KI 110), норм. *oddać ducha* (померти); *Ledwie zaczął się wrzesień, a jesień dawała już* ***mocno*** *znać o sobie* (HN 54), норм. *dać znać o sobie* (проявитися, звернути на себе увагу, часто у прикрий для оточення спосіб); *Mama odzyskiwała* ***po mału*** *formę* (SŻR 68), норм. *odzyskiwać formę* (повертатися до звичного, такого як завжди стану, вигляду і т.д.); *Mimo dzielącej nas przepaści mentalnej robiłyśmy wtedy wszystko, by stawiać* ***się wzajemnie*** *do pionu* (HN 32), норм. *stawiać kogoś do pionu* (повертати комусь віру в себе, мобілізувати до наступних дій).

Обставини-розширювачі можуть також посилювати значення традиційного фразеологізму, наприклад: *Ja też powinnam zacząć, bo inaczej czeka mnie przesunięcie terminu. Wezmę się od poniedziałku. A Rafała mam* ***głęboko*** *w nosie* (SŚM 21), норм. *mieć kogoś, coś w nosie* (нехтувати кимось, не перейматися чимось); *Wtedy Irek brylował: prostował plecy, podnosił* ***wysoko*** *głowę i uśmiechał się tajemniczo.* (BMN 37), норм. *podnieść głowę* (відчути себе впевненіше, набратися рішучості).

І знову ж таки, не у всіх випадках модифікація традиційної ФО через вклинення у неї обставини-розширювача здається нам обґрунтованою: *Rzuciłam okiem* ***przelotnie*** *na zegar* (HN 20), норм. *rzucić okiem na kogoś, coś* (поглянути на когось, щось мимохідь, побіжно, поверхнево). Вставлена обставина способу дії повторює значення, закладене у фразеологізмі (*przelotnie = побіжно*), тому її використання вважаємо недоцільним.

Зрідка в ролі інтерпозитивних розширень ФО виступають додатки. В більшості випадків з їх допомогою автори повістей свідомо суттєво впливають на значення фразеологізмів, значно їх конкретизуючи, уточнюючи, наприклад: *– To nie romantyzm, tylko głupota – zwróciła się do mnie Ewka. – Masz jeszcze szansę się wycofać, zachowując* ***choć okrawki*** *godności* (SŚM 79), норм. *zachować godność* (зберегти гідність); *Jak się ma* ***choć kawałek*** *głowy na karku, to powinna ona stać na własnych nogach* (BMN 31), норм. *mieć głowę na karku* (бути розумним, кмітливим, радити собі з усім); *– Miruś – Agata przemówiła do mnie łagodnie – jeżeli ty naprawdę wierzysz w te głupoty, to to jest właśnie twój hamulec! I on jest w tobie, a nie w ciotce! Zacznij ty stąpać* ***choć jedną nogą*** *po ziemi* (HN 36), норм. *Stąpać po ziemi* (бути реалістом); *Szukam między nimi jakiejś realnej przyczyny swojego życiowego marazmu, czyli jak mawia Agata „****początku*** *dziury w całym”* (HN 20), норм. *szukać dziury w całym* (шукати помилки, недоліки, незбіжності там, де їх немає).

У художніх текстах зафіксовано також випадки подвійної модифікації ФО, а саме – доповнення іменного компонента фразеологізму додатком та означеннями або обставинами, що значно посилюють його значення, наприклад: *Malina, wciąż zakochana* ***po końce swoich dużych*** *uszu, nie wahała się ani chwili* (SŚM 86), норм. *zakochany po uszy* (дуже закоханий); *– No nnnie – straciłam* ***kolejny kawałek*** *gruntu pod nogami* (HN 11), норм. *stracić grunt pod nogami* (втратити впевненість у собі, в завтрашньому дні, позбутися підтримки). В іншому творі натрапляємо на подібний приклад, однак додаток і обставина стосуються тут різних іменних компонентів фразеологізму і служать для конкретизації його значення з метою прив'язки до конкретної ситуації в творі, наприклад: *Opublikują go dopiero, jak rozbije się swoim czerwonym bugatti niczym nowy James Dean, a ona będzie wtedy rwała sobie* ***resztki*** *włosów z* ***poobijanej przez Blachę*** *głowy* (ŚT 161–162), норм. *rwać sobie włosy z głowy* (бути в розпачі).

Таким чином, означення, обставини та додатки, розширюючи межі фразеологізму, можуть конкретизувати та посилювати його значення, максимально наближаючи стійке словосполучення до контексту.

Постпозитивні розширення ФО, вибрані з тестів польської молодіжної прози, утворюють другу за чисельністю, але невелику (порівняно з попередньою) групу (20%). Якщо інтерпозитивні компоненти-розширювачі виступають переважно в ролі означення, то постпозитивні – передовсім як додатки та обставини. Означення серед постпозитивних розширювачів трапляються рідко, а якщо й трапляються, то формально зближуються з додатком, оскільки граматичним зв'язком між новим компонентом і компонентом, що зазнає розширення, є керування. Прикладом може слугувати фразеологічна модифікація з твору І. Сови: *– [...] Bo nie dość, że chłop przystojny i wolny, to jeszcze posiadacz białej willi. – No i mieszka niedaleko Częstochowy, – dodała Milka, robiąc minę* ***pod tytułem "facet ma dużego plusa"*** (ĆW 142), норм. *przybierać, robić jakąś minę* (надавати обличчю якогось виразу). Використавши таке доповнення, авторка вдало допасувала фразеологізм до конкретної ситуації у творі.

Особливістю постпозитивних ФО є те, що один із компонентів фразеологізму вже має при собі додаток. Доданий компонент, у свою чергу, виступає однорідним членом цього додатка і сприяє інтенсифікації значення фразеологізму, наприклад: *No i proszę, nawet nie musiałam kombinować. A jednak wcale mnie to nie cieszy. Poczułam, jakbym odbierała Józkowi chleb* ***i owies*** (HJ 62), норм. *odbierać komuś chleb* (залишати когось без засобів до існування).

Іноді трапляються контексти, в яких нові компоненти вводяться до складу фразеологізмів як однорідні підмети, наприклад: *– [...] A poważnie mówiąc mamy tylko relanium, pyralgin, trochę wacików i spirytusu. – Nędza z biedą* ***i starymi kartoflami*** *– skwitowałam* (HJ 53), норм. *nędza z biedą* (цілковита бідність). Значення фразеологізму посилюється в цьому випадку ще й за рахунок означення іменного компонента. Однак можливості авторського розширення ФО на цьому не обмежуються: однорідний підмет-розширювач може мати й більш розбудовану структуру з відповідним впливом на значення модифікації, наприклад: *Poczułam, jak uginają się pode mną kolana,* ***wraz ze wszystkim, co się nad nimi w organizmie ludzkim znajduje*** (HN 334), норм. *kolana się pod kimś uginają* (ноги в когось підкошуються, хтось слабне).

Незначна група постпозитивних розширювачів виконує функції обставин. За своїм значенням це обставини місця. Функції доданих обставин полягають у деталізації змісту фразеологізму згідно з вимогами контексту та посиленні його значення, наприклад:

Strasznie tu zimno – wyszeptałam schrypniętym głosem, trzęsąc się niczym galareta ***w pędzącym dyliżansie*** (ĆW 103), норм. *trząść się niczym galareta* (тремтіти від страху, холоду).

Цікавим є постпозитивне розширення фразеологізму, спричинене потребою пояснення іншого прийому трансформації цієї ФО, а саме – заміни іменного компонента дієслівного фразеологізму, наприклад: *Ojciec zaczął sobie wyrywać włosy z klaty* ***(bo na głowie już nie ma)****, a babcia zarządziła poszukiwania sztucznej szczęki, która wypadła jej pod czas radosnych podskoków* (ŚT 72), норм. *wyrywać sobie włosy z głowy* (бути в розпачі). Подвійна модифікація, що спричиняє часткову дефразеологізацію традиційної ФО, повинна, очевидно, пов'язати фразеологізм із контекстом і, разом з тим, розсмішити читача дотепною грою прямого та переносного значень слів. Приладів таких модифікацій у творах небагато.

Таким чином, постпозитивні розширювачі виконують у межах ФО роль додатка, однорідного підмета, обставини, рідше – означення. Як структурні розширювачі можуть використовуватися слова та словосполучення. Семантико-стилістичне функціонування постпозитивних розширень ФО має на меті посилення значення фразеологізму, а також його контекстуальну конкретизацію.

Нові компоненти, що розширюють структуру фразеологізму, утворюючи фразеологічну інновацію, можуть також займати препозитивну позицію стосовно фразеологізму. Модифікації цього типу становлять найменшу групу (після інтерпозитивних і постпозитивних розширень) – 15%. Аналіз функціональних можливостей препозитивних ФО у польській молодіжній прозі показав, що вони вживаються тільки у функції обставин. Додатків та означень серед препозитивних компонентів-розширювачів не виявлено.

З точки зору семантики, ФО внаслідок таких розширень збагачуються новими відтінками, які здебільшого уточнюють традиційне значення фразеологізмів, наприклад: *Ja i Gonzo też chcieliśmy, ale na szczęście* ***nie do końca*** *odebrało nam rozum* (SŻR 82), норм. *rozum komuś odjęło (odebrało)* (хтось втратив розум внаслідок якихось сильних емоційних переживань); *Moje zniknięcie było* ***absolutnie*** *nie po jego myśli, a tego nie lubił bardzo* (BMN 113), норм. *coś jest (idzie, robi się) nie po czyjejś myśli* (щось відбувається всупереч чиїйсь волі, бажанням і прагненням).

Щоправда, як виявилось, не завжди можна встановити, до чого приєднується пояснювально-уточнююче слово: до окремого компонента чи до фразеологізму загалом. І найбільше це стосується саме тих дієслівних фразеологізмів, до яких прилягають препозитивні обставини, наприклад: *Ta dziewczyna* ***wybitnie*** *działała mi na nerwy* (BMN 15), норм. *działać komuś na nerwy* (нервувати, дражнити, злити, виводити когось з рівноваги); *Ale żeby się aż tak fatygować, musiałabyś komuś* ***nieźle*** *zaleźć za skórę* (BMN 40), норм. *zaleźć komuś za skórę* (сильно комусь надокучити). На нашу думку, в наведених прикладах обставини семантично пов'язані не з дієслівними компонентами, перед якими стоять, а з цілими фразеологізмами, що функціонують у реченні як присудки.

Аналіз фразеологічних модифікацій, що виникають у результаті розширення лексичного складу нормативного фразеологізму, підтверджує відносність положення про непроникність структури ФО. Потрапляючи у сприятливі умови – художній текст, компоненти фразеологізму проявляють здатність поєднуватися з різними оказіональними розширювачами (означеннями, обставинами, додатками, підметами). Морфологічно – це різні частини мови, а структурно – слова та словосполучення.

Групи фразеологічних модифікацій, виділені з огляду на місце розширювача ФО, кількісно нерівноцінні. Автори сучасних молодіжних повістей найчастіше вдаються до

інтерпозитивних розширень, якими здебільшого є означення. Обставини та додатки частіше перебувають у препозиції або постпозиції.

Функції фразеологічних модифікацій із додаванням компонентів полягають у конкретизації, уточненні або підсиленні значення ФО. Це дає авторові змогу міцніше пов'язати фразеологізм з контекстом, виразніше описати певну ситуацію чи охарактеризувати персонаж.

PHRASEOLOGICAL MODIFICATIONS WITH ADDITION OF COMPONENTS – FUNCTIONS IN THE POLISH YOUTH PROSE

Yuliya DILNA

L'viv Ivan Franko National University
1, Universytets'ka Str., L'viv, 79000, e-mail: dilna_julia@ukr.net
The Chair of Polish Philology

Types and functions of phraseological modifications with addition of components in the Polish youth prose are analyzed in the article. Classification of added components taking into account their position within the limits of normative phraseological unit, and also taking into account their syntactic function is given. The most numerous group consists of verbal phraseological units with prepositional attributes added (90%). Objects and adverbial modifiers are more frequent in the preposition and postposition. The functions of phraseological modifications with added components consist in a specification, clarification or strengthening of the phraseological meaning, which enables the phraseological unit to became nearer to the context, giving more detailed description of some situation or characteristic of the heroes.

Key words: phraseological unit, phraseological modification, added components, prepositional, interpositional and postpositional adding of the phraseological component.

Стаття надійшла до редколегії 18.11.2008
Прийнята до друку 26.12.2008